

Írta: Molnár László

EGÉSZSÉGNEVELÉS ÉS GYERMEKVÉDELEM

Az Országos Család- és Gyermekvédelmi Intézet Egészségnevelési és Mentálhigiénés konferenciát rendezett 1999. január 12-én. Az itt elhangzott – döntően az egészségnevelés ismert (?) területeit felölelő – előadások kerültek a kiadványba. A Magyarországon élő gyerekek jellemző egészségi állapotáról, egészségvédelméről szólók hangsúlyozták a természeti és az épített környezet, a nevelési körülmények, az életmód, a szociokulturális tényezők meghatározó szerepét. Az egészségnevelési, egészségmegőrző programok, melyek jórészt az óvodának, az iskolának szerveződnek, egészen jó határfokkal működhetnek, ha az életkori sajátosságok kínálja lehetőségeket – kicsiknél az utánzás, a szabálykövetés, míg a kamaszkorban a kortárs csoportok döntő befolyása – kellően kiaknázzuk. Még akkor is kétséges, hogy hosszabb távon maradandónak bizonyul-e az így kialakított pozitív egészségmagatartás, tudva azt, hogy mennyire meghatározó a családi minta-követés. Ennek ismeretében talán többen vállalhatták volna, hogy szóljanak a „magasabb rizikójú csoportokkal” végezhető munkáról. Azaz a hiányérzetem abból ered, hogy nem mondatik ki a szegénység, a más, mindenekelőtt cigány kultúrához tartozás, hogy hajléktalanként, menekültként, bevándorlóként is élnek Magyarországon gyerekek és fiatalok – elég sajátos viszonyban az egészséghöz, az egészséges környezethez fűződő jogokkal.

Ha a közegészségügyi feltételek hiányosságairól, elégtelen táplálkozásról, tartós frusztrált helyzetekről s ez utóbbi nyomán korán dohányzóvá, alkoholfogyasztóvá váló gyermekekről beszélünk, akkor szakmai arisztokratizmussal, álszemérmességgel vádolhatók maradunk mindaddig, amíg nem nevezzük meg az érintett társadalmi csoportokat. Az egészségprognózis tekintetében (is) megosztott országban élünk, ahol a lakosság egy része a harmadik világ problémáit hordozza, míg mások a fejlett országokét. Talán éppen ennek okán lehetett volna jóval célzottabban beszélni programokról, ha lennének ilyenek. Ezért a kritika inkább általános érvényű, a kéziratok szerzőire korlátozottan terjeszthető ki.

Összességében az írásokban korszerű, ökológikus, többeknél holisztikus szemléletmód jellemző.

Kiemelkedően jó Komlói Ákos Tesi, lelki egészségvédelem a legkisebbeket gondozó intézményekben című áttekintése. Hat dimenzió összefüggéseiben vizsgálja az egészség szükségletét: társadalmi, társasökológiai szinten, családi életciklusokban, fejlődéslélektani szükségletekben, szociálpszichológiai szempontból, életkor-specifikus aktivitások, tevékenységformák szerint, fejlődési krízisek, hiányállapotok korrektív befolyásolásuk szerint.

Kevesen vállalkoztak a gyermekvédelmi gondoskodásban élők egészség-veszélyeztettségéről, testi-lelki szükségleteikről képet adni.

Herczog Mária tanulmányában megfogalmazza a leginkább adódó kérdéseket, megállapítva azt, hogy csak kevés számú és nem teljességgel feldolgozott eset és hiteles statisztika áll rendelkezésre. Az egyik kérdés az, hogy vajon az állam miért nem tud, vagy akar az átlagosnál jobb színvonalú egészségügyi és mentálhigiénés ellátást nyújtani a sérülékenyebb, rosszabb esélyekkel induló gondozott gyermekek számára? Óhatatlanul tovább kérdezzük, hogy vajon miért kell egy másik, magasabb színvonalú egészségügy? Bizonyára az elutasítás okán, miként a hajléktalángondozásban is minduntalan felmerül a külön egészségügyi szolgáltatás kérdésének jogosultsága. Pedig valójában a „mindenki számára” létező egészségügyben volna „normális” az ő ellátásuk is. A külön egészségügy, külön iskola hosszabb távon nem kívánatos elkülönítést/elkülönülést eredményez, nehezítve a társadalmi integrációt.

A mai helyzet és a jövőképünk közötti disszonanciát így jellemzi Herczog Mária: „... mert a gyermekek mai helyzetében jelentős szerepe van annak a magatartásnak, amit az egészségügyi,

szociális ellátórendszer és az iskolák tanúsítanak a gyermekotthonban nevelkedő gyermekekkel szemben.” „Arra gondolok, hogy ha normává válik, hogy a bajban lévő – fizikai és érdekérvényesítő szempontból egyaránt –, gyenge családok és gyermekek számára is elvárhatóan jár a jó színvonalú szolgáltatás, akkor a többiek számára is magától értetődően elérhető lesz ez.”

Igen érdekes tanulságokkal szolgált Patkó Kornélia és Szabóné Szilágyi Zsuzsa Mennyire biztosított az állami gondozásban élő gyermekek testi és lelki fejlődése? című tanulmánya. Hat gyermekotthonban 412 gyermek orvosi és pszichológiai adatait dolgozták fel, kérdőívet vettek fel a szakszemélyzettel. A vizsgálat eredménye összességében lehangoló, érdemes végigolvasni. Itt csak egyetlen megállapítást emelek ki az érdektelenségek, együttműködési képtelenségek közül: „A nagyobb létszámú városi otthonok szakember-ellátottságának – pszichológus, gyógypedagógus, logopédus – helyzeti adottságaik miatt is természetszerűleg jobbnak kellene lennie. Bár ezt nem tapasztaltuk egyértelműen, hiszen a vizsgált gyermekotthonokban csak két helyen volt például pszichológus, ő is részmunkaidős. Ha alkalmazásban állnak is ezek a szakemberek, mintha el lennének egymástól szigetelve. Egyetlen gyermekotthonban sem talákoztunk valódi csapatmunkával.” Talán néhány év múlva – a gyermekvédelmi törvény és az ombudsmani vizsgálat nyomán – pozitív képet festhetünk a gyermekek testi és lelki egészséghez fűződő jogai érvényesüléséről.

A számos kötetbe szerkesztett előadás közül fokozott érdeklődésre tarthat számot Magyar Gyöngyvér A gyermekbántalmazás elleni küzdelem európai gyakorlata és hazai tapasztalataink című munkája. A gyermekbántalmazásnak a családon belüli és kívüli formái mellett elsősorban a szexuális bántalmazással, mint korábban hosszú ideig tabuként kezelt cselekménnyel és traumával foglalkozik a szerző. A jelenség pontos leírása – az azonosítás érdekében –, az európai országok kezelési stratégiáinak bemutatása, a visszaélések megelőzésére indult „Chicoca fája” című program tapasztalatairól készült beszámoló szakmailag korrekt és alkalmas arra, hogy felkeltse a szakemberek vagy akár laikus segítők érdeklődését is. Igényes, mindvégig realista megközelítésben íródott tanulmány. „Nem elérhető cél, hogy a gyerekek ne legyenek bántalmazás áldozatai, de a potenciális áldozatok száma jelentősen csökkenthető, és elkerülhető sokféle kritikus élethelyzet a megelőzéssel!” A kötet Herczog Mária szerkesztésében a Népjóléti Minisztérium Prevenációs Koordinációs Csoportjának támogatásával készült. A gyermekvédelemben és a rokon szakmákban dolgozók számára ajánlott olvasmány.

(Megrendelhető az Országos Család- és Gyermekvédelmi Intézetben, Budapest, 1134 Tüzér u. 33-35./